

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертацію
Отенко Світлани Анатоліївни
«Психологічні особливості розвитку
салютогенетичної спрямованості особистості»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (Ph.D)
за спеціальністю 053 «Психологія»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Дисертаційне дослідження Світлани Анатоліївни присвячене одній із актуальних проблем як психологічної науки, так і суспільства загалом. Виклики динамічного й суперечливого сьогодення, стрімке зростання ролі психічних факторів в усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства зумовлюють значущість і необхідність вивчення проблеми салютогенетичної спрямованості, актуальність якої ще більше зросла у період пандемії Covid-19.

Пандемія, яка триває не перший рік, є викликом не лише для фізичного, а й для психічного здоров'я людини, яка переживає стрес, обмеження та невизначеність. Тому ***актуальність теми дослідження*** Світлани Анатоліївни не викликає жодних сумнівів.

Розглядаючи роботу більш детально, зазначимо, що дослідження авторки побудоване в рамках парадигми «салютогенеза», згідно з якою умовами збереження фізичного та психологічного здоров'я особистості є реалізація внутрішнього потенціалу, пізнавальна і фізична активність, спрямованість на здорові життєві цілі, самоактуалізацію, позитивне функціонування особистості, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад. Заслуговує на увагу розроблена Світланою Анатоліївною модель здоров'я особистості в контексті концепції салютогенеза А. Антоновськи, яка включає чотири рівні особистісної концепції.

Робота містить теоретичне обґрунтування, методичні засади та результати емпіричного дослідження досліджуваної проблеми, на основі яких запропоновано особистісно орієнтовані засоби розвитку внутрішніх ресурсів особистості.

У дисертації С.А. Отенко чітко визначені об'єкт, предмет, мета, гіпотеза і завдання дослідження. Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації аргументовані, подаються повно та ґрунтовно. Дисертаційна робота є самостійним, логічно побудованим дослідженням проблеми чинників та особливостей розвитку салютогенетичної спрямованості особистості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження С.А. Отенко є результатом комплексного науково обґрунтованого дослідження, виконаного авторкою на високому теоретико-методологічному рівні.

Найбільш вагомим результатом роботи є розробка моделі здоров'я особистості в контексті концепції салюгенезу А. Антоновськи. **Наукова новизна** одержаних результатів дослідження полягає також в тому, що авторкою встановлено особистісні чинники та предиктори салютогенетичної спрямованості особистості; доведено, що салютогенетична спрямованість досягається шляхом актуалізації внутрішніх ресурсів особистості, що сприяють збереженню і зміцненню її здоров'я, резистентності до впливу факторів стресу та психологічному благополуччю.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути застосовані в практичній діяльності психологічних служб для розробки програм індивідуального психологічного сприяння особистісному зростанню; в тренінгових, корекційних та терапевтичних підходах для подолання проблем особистісної невизначеності; суб'єктивного відчуття зниження цінності життя; формування самодетермінованої поведінки. Отримані в дисертації наукові здобутки можуть бути ефективно **використані на практиці**, зокрема можуть застосовуватися психологами та психотерапевтами в процесі проведення індивідуальних та групових консультацій з метою

профілактики та подолання проблем особистісної невизначеності, зниження задоволеності та якості життя тощо.

Поставлена мета та завдання дослідження є свідченням наукової компетентності дисертантки. Загалом, слід відмітити, що Світлана Анатоліївна своєю роботою показала високий рівень кваліфікації, вміння на теоретичному та практичному рівні виконувати поставлені завдання.

У **вступі** розкривається актуальність проблеми, визначаються об'єкт і предмет дослідження, вказується його мета, описуються завдання, зазначаються методологічні основи, методи та організація дослідження, описуються наукова новизна, теоретичне та практичне значення, надаються відомості про апробацію та впровадження результатів роботи, окреслюється зв'язок роботи з науковою темою кафедри психології Інституту соціальних технологій Університету «Україна» тощо.

У першому розділі Світлана Анатоліївна детально аналізує теоретичні передумови дослідження зазначеного феномена. Заслуговує позитивної оцінки ґрунтовний і водночас об'єктивний аналіз наукових праць вітчизняних та іноземних учених, присвячених проблемі салютогенетичної спрямованості особистості. Зокрема, авторкою вказано, що А. Антоновськи вважав, що важливі життєві події впливають на здоров'я людини, які можуть тимчасово погіршити його, але також можуть в довгостроковій перспективі зміцнити людину таким чином, щоб вона могла справлятися зі стресом. Негативні життєві події дають досвід, який можна використовувати в інших подібних ситуаціях, при цьому відчуваючи щастя від життя. А. Маслоу виявив, що здорові люди відрізняються від інших своїми цінностями, поглядами і реакцією на стрес. Вони черпали силу і знаходили опору в духовних, художніх, релігійних та соціальних цінностях.

Узагальнення різних підходів щодо салютогенетичної спрямованості особистості дозволили авторці зробити висновок, що конкретні особистісні установки служать для того, щоб зробити людину більш стійкою до стресів та

складних життєвих ситуацій, з якими вона зустрічається у повсякденному житті. У дисертації наголошується, що ці установки допомагають їй краще справлятися з проблемами, залишаючись здоровою, завдяки почуттю когерентності. А також здійснений аналіз психологічного змісту почуття когерентності свідчить про те, що воно відображає погляд людини на життя і здатність реагувати на стресові ситуації.

Другий розділ виконано за класичним принципом. Спочатку дисертантка аргументує необхідну достатність розміру вибірки, яка забезпечує достовірність результатів, а також наводить опис вибірки за її параметрами, як вік, стать, професійна спрямованість. Авторка проводить чітке наукове обґрунтування запропонованих методик відповідно до мети й завдань дослідження. Для обробки отриманих результатів Світланою Анатоліївною було використано низку статистичних методів, які є достатньо різнорідними та були використані з урахуванням мети й вирішуваних завдань. У цьому розділі викладено результати досліджень щодо виявлення чинників, які сприяють салютогенетичній спрямованості особистості, та знаходження внутрішніх ресурсів людини, що забезпечують їй життєві цілі, смисли, напрям саморозвитку й самореалізації.

Слід відмітити вклад дисертантки у розвиток сучасного психодіагностичного інструментарію. Зокрема перекладена та адаптована сучасна версія Вісбаденського опитувальника (WIPPF 2.0) на українській вибірці у співавторстві з Л. Сердюк (Сердюк, & Отенко, 2021).

Третій розділ містить опис та результати впровадження тренінгу підвищення показників салютогенетичної спрямованості особистості. Головною метою перевірки результативності впровадження тренінгу є забезпечення ефективності формування вмінь, навичок та компетенцій самодопомоги засобами позитивної психотерапії Н. Пезешкіана. Світлана Анатоліївна переконливо довела, що саме впровадження психологічного тренінгу є одним з найбільш ефективних методів і форм взаємодії для

підвищення рівня салютогенетичної спрямованості та розглянула особливості впливу тренінгу на показники салютогенетичної спрямованості учасників.

До здобутків розділу зараховуємо розроблений дисертанткою тренінг, який має традиційні етапи. Також увага в побудові й проведенні тренінгу приділялась формуванню рефлексії, постійному контролю стану учасників під час заняття та вчасному наданню психологічної підтримки.

Дисертантка довела достовірність отриманих результатів дослідження адекватними методами статистичного аналізу. На основі отриманих емпіричних результатів, нею визначено основні чинники салютогенетичної спрямованості на які здійснювався вплив у процесі реалізації тренінгу засобами позитивної психотерапії Н. Пезешкіана, а саме: осмисленість життєвих цілей, розуміння себе, самосприйняття, включеність в взаємини з іншими, суб'єктність особистості, самостійність у прийнятті рішень, впевненість в собі, включеності у взаємини з іншими, розвитку здатності впливати на події власного життя, розвитку ресурсів, необхідних для того, щоб відповідати вимогам життя.

Усі наукові положення і висновки цілком обґрунтовані, випливають зі змісту роботи, мають теоретичне і практичне значення. Матеріали дисертаційної роботи **повністю викладені** в 10 наукових працях, 3 із яких у фахових періодичних виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні.

Крім того, матеріали цієї наукової роботи були представлені й обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Здійснений теоретичний аналіз проблеми, аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, репрезентативна вибірка, свідчать про **належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій**. Усі результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумнівів щодо процедурно-діагностичного перебігу емпіричного дослідження та інтерпретації його результатів.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Ознак порушення дисертантом *академічної доброчесності* не встановлено.

Попри високу позитивну оцінку дисертаційної роботи, наукове й практичне значення отриманих результатів, висловимо деякі міркування, ***зауваження та побажання:***

1. Перший розділ дисертації присвячений аналізу теоретико-методологічних основ салютогенетичної спрямованості особистості, ґрунтовний як за обсягом, так і за якістю викладу. Він має логічне завершення, представлене теоретичною моделлю дослідження салютогенетичної спрямованості. Проте виклад деяких поглядів та визначень науковців залишено без аналізу та узагальнень авторки, наприклад, зокрема, зазначається, що ідеї салютогенезу, розроблені А. Антоновськи були широко підхоплені і розвинені в працях Glöckler (2002), Hurrelmann, Klotz i Haisch (2010), Gable(2006), Bengel, Strittmatter R.(1999), Cockerham, William; Lüschen, Günther; Abel, Thomas; Kunz, Gerhard (1989), Jork, Peseschkian (2003), Hansson i Cederblad (2004), Peseschkian (2004), Eriksson, Lindström (2005, 2006, 2007, 2008, 2010), Quennerstedt, (2007), Kobassa, Langeland, Vinje, (2013), Seligman (2000), Smith (2002), Бочелюк (2011), Пергаменщика (2015), Осина (2007) та ін).

2. У другому розділі дисертації детально охарактеризовано особливості організації, методик проведення емпіричного дослідження та висвітлено результати емпіричного дослідження. У пункті 2.2. другого розділу зазначається, що авторкою у співавторстві було вперше адаптовано методик «Вісбаденський опитувальник з позитивної психотерапії (WIPPF) Н. Пезешкіана» українською мовою. Вважаємо, що більш детальний опис адаптації сучасної методики, а не лише посилання на публікацію у науковому журналі (Serdiuk, Otenko, 2021), прикрасив би роботу і додав би їй вагомості.

3. У третьому розділі авторка описала особистісні ресурси (актуальні здібності) особистості з позиції позитивної психотерапії Н. Пезешкіана, які

забезпечують здатність контролювати людині будь-яку ситуацію без шкоди для здоров'я. Враховуючи актуальність проблематики, ґрунтовний підхід дисертантки до розроблення тренінгу сприяння розвитку салютогенетичної спрямованості особистості та успішну його апробацію, бажано було б розробити відповідні рекомендації для психологів та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Проте, висловлені міркування й дискусійні побажання не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, вони носять рекомендаційний характер і не можуть вплинути на обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок:

Дисертаційна робота Світлани Анатоліївни Отенко «Психологічні особливості розвитку салютогенетичної спрямованості особистості» є завершеною науковою працею, в якій представлено нове розв'язання зазначеної проблеми та отримано вагомі наукові результати, що мають широкий спектр їх застосування. Як за змістом, так і за оформленням робота відповідає всім вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., а її авторка Отенко Світлана Анатоліївна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія».

Опонент,
професор кафедри загальної психології
і психології розвитку особистості
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова,
доктор психологічних наук, професор

Підпис громад. О.Р. Литвиненко
посада професор
ЗАВІРЯЮ:
Проректор ОНУ імені І. І. Мечникова
Запорожченко О. В.

